

R. Nego mej. Nam pensanda est animi dispositio, sive atheisti Dei existentiam negantis, sive polytheistæ Divinitatem multiplicantis et criminibus foedantis: atqui multo magis perversa est intentio atheisti. Deo enim servire nolens, cum penitus abjectit; polytheista vero Deo servire cupit, sed errat in explicanda ejus natura, in eligendo cultu illi exhibendo; illum aliquoties criminibus foedat, sed existimans hæc respectu deorum supra naturam humanam positionum non esse crimina: ergo longe minus perversa est ipsius intentio quam intentio atheisti. Ergo, etc.

CAPUT SECUNDUM.

DE PRÆCIPUIS ARGUMENTIS QUIBUS EXISTENTIA DEI DEMONSTRATUR.

Philosophi et theologi communiter affirmant Deum invincibiliter ignorari non posse, quia ipsius existentia tam splendidis argumentis manifestatur, ut ratione prædictis mediuari data attentione eam advertere debeat. Verum si quis de facto Deum ignoraret, attentis rationibus modo expositis, optare deberet illum existere, nec indifferens manere posset circa veritatem tanti momenti.

Viri autem religiosi ne suspicari quidem possunt Deum non existere; imo nunc paucissimi inveniuntur qui aperte fateri audeant se Deum non admittere. Utile tamen et necessarium est præcipua exhibere argumenta quibus fundamentalis hæc veritas invictè demonstratur, tum ut qui credunt solidius convincantur, tum ut alios convincere valeant, tum ut ad obeunda sua officia efficacius determinentur.

Celui que la grandeur remplit de son ivresse
Rebt avec plaisir ses titres de noblesse;
Ainsi le vrai chrétien recueille avec ardeur
Les preuves de sa foi, titres de sa grandeur.
RACINE, Poème de la Religion, chant I, v. 45.

Primi homines et ii omnes apud quos primariae veritates per traditionem aut novas revelationes servatae sunt

integræ, Dei existentiam probare nunquam conati sunt, sed eam semper habuerunt ut manifestam; quod unusquisque videre potest in tota Librorum sacrorum serie.

Effluentibus autem sæculis, necessarium aut saltem utile fuit primariam hanc veritatem exquirere et rationibus astruere. Nomine Dei omnes intelligunt Ens supremum et summe perfectum a quo totus pendet ac regitur orbis. Ita Cicero, Sextus Empiricus, Plutarchus, et alii generaliter. Ens istud existere negant atheisti, affirmant vero theistæ.

Nulla veritas tam validis demonstratur argumentis, quam existentia Dei. Inter autores fere innumeros qui circa illam scripserunt, alii has, alii illas probationes elegerunt, et cunctas simul colligere sibi non proposuerunt. Male igitur concluderetur eos sibi non consentire; si qua sit inter illos dissensio, versatur tantum circa vim aliquius demonstrationis, non vero circa rem ipsam.

Ex triplici ordine desumuntur argumenta existentiam Dei astruentia, videlicet, ex ordine metaphysico, ex ordine physico et ex ordine morali. Quædam tantum selligemus, et in tribus articulis evolvemus.

ARTICULUS PRIMUS.

DE ARGUMENTIS METAPHYSICIS.

Ea argumenta dicuntur metaphysica quæ in essentiis rerum fundantur et ex ordine pure intellectuali deponuntur. Quinque exponemus: primum eruitur ex ente necessario; secundum, ex idea Dei; tertium, ex propria existentia nostra; quartum, ex creatione materiæ; et quintum, ex necessitate primi motoris.

ARGUMENTUM PRIMUM.

Ex ente necessario.

Nullum ens existit sine ratione cur existat: ratio autem ista ad ipsius natura vel a causa extrinseca repetenda est. Ens a natura sua existens, dicitur necessarium; ens vero a causa extrinseca existens, dicitur contingens, quia po-

tuisset non existere et non semper exstitit. Unde ens necessarium illud est quod ita existit ut non potuisse non existere, et ens contingens ita existit ut posset non existere.

His notatis, quæstio est an existat ens necessarium, et an sit Deus.

PROPOSITIO.

Existit ens necessarium, et ens necessarium est Deus.

Prob. prima pars. Existit aliquid : atqui nihil existeret, si non esset ens necessarium. Si enim non esset ens necessarium, omnia entia forent contingentia : atqui in ea hypothesi repugnaret ea existere ; entia quippe contingentia tam possunt non existere quam existere ; non possunt ergo existere nisi aliqua causa ad existentiam fuerint determinata : at si omnia entia essent contingentia, nulla causa determinari potuissent ad existentiam. Vel enim determinata fuissent a seipsis, vel a nihilo, vel a casu fortuito ; atqui hæc tria dici nequeunt. 1° Non a seipsis, aliquin seipsis priora simul et posteriora essent ; 2° non a nihilo, cuius nullæ sunt proprietates ; 3° non a casu fortuito, nam vel casus fortuitus nihil est, vel est aliquid : in priori casu, causa esse non potest ; in posteriori, esset necessarium, vel contingens. Si necessarium, causam obtineremus ; si contingens, iterum quereretur a quo fuisse determinatum ad existentiam. Ergo, etc.

Neque fingatur series infinita entium sibi succedentium ; nam 1° series actualiter infinita et jugiter crescens, implicat : ergo supponi non potest. Unde Bergier (*Traité de la Religion*, t. II, p. 263) :

Cette chaîne infinie de générations et de productions est évidemment absurde. On la suppose infinie ; cependant elle ne l'est point. Si elle se termine ou finit au moment présent, elle n'est donc pas infinie ; si elle augmente, elle l'est encore moins : il est absurde que l'infini actuel puisse augmenter. On peut commencer actuellement une chaîne infinie en puissance qui ne sera jamais terminée, qui n'existera jamais tout entière ; mais une chaîne successive actuel-

lement infinie et actuellement terminée, est une absurdité.

« Ou mille ans avant nous elle était déjà infinie, ou elle ne l'était pas. Si elle l'était, mille ans de plus ne l'ont pas rendue plus longue, il est absurde que l'infini actuel puisse augmenter : si elle ne l'était pas, mille ans sont une quantité bornée ; il est absurde que deux quantités bornées, ajoutées l'une à l'autre, produisent une quantité infinie. »

2° Repugnat dari seriem infinitam effectuum sine causa : at in ea hypothesi daretur series infinita effectuum sine causa ; singula enim entia supponuntur producta ; tota igitur collectio esset producta, et nulla esset causa qua hæc collectio fuisse producta, cum, præter collectionem entium contingentium, nihil existeret : ergo tota hæc collectio existeret sine causa. Quod sic explicat doctissimus Clarke (*Existence de Dieu*, t. 1er, p. 29, édit. de 1744) :

« Supposer une succession infinie d'êtres dépendants et sujets au changement, dont l'un a été produit par l'autre dans une progression à l'infini, sans aucune cause originale, n'est autre chose que reculer la difficulté pas à pas et faire perdre de vue la question touchant le fondement et la raison de l'existence des choses ; c'est réellement et en fait d'argumentation la même chose que si on supposait un être continu, d'une durée sans commencement et sans fin, qui ne serait ni nécessaire, ni existant par lui-même, et dont l'existence ne serait fondée sur aucune existence par elle-même, ce qui est directement absurde et contradictoire. »

Anonymus apud eundem auctorem, in nota, p. 30, sic se habet :

« Supposez une chaîne pendant du ciel en bas, d'une hauteur inconnue. Supposez ensuite que cette chaîne, au lieu de descendre, se tienne dans une situation fixe, bien que chacun de ses chainons pèse vers la terre, et que ce à quoi elle est suspendue ne soit pas visible. Là-dessus on demande qu'est-ce qui soutient cette chaîne, à quoi elle est suspendue. Croit-on qu'il suffise de répondre que le premier chainon d'en bas tient au second ou à celui qui est immédiatement au-dessus ; le second, ou plutôt le premier

et le second pris ensemble, au troisième, et ainsi de suite à l'infini ? Car qu'est-ce qui soutient le tout ? Une chaîne de dix chaînons tombera, à moins qu'une force capable de la soutenir ne l'en empêche ; une de vingt tombera aussi, à moins qu'elle ne soit arrêtée par une force plus grande encore, et cela à proportion de l'accroissement de la pesanteur. Donc celle qui est composée d'une infinité de chaînons tombera certainement, à moins qu'elle ne soit soutenue par une force infinie, capable de porter un poids infini. Il en est de même dans une chaîne de causes et d'effets, qui tendent vers quelque fin. Le dernier de ces effets, ou le plus bas, dépend de la cause la plus prochaine, il y est en quelque sorte suspendu ; cette cause, à son tour, si ce n'est pas la première, est suspendue de même à quelque chose au-dessus d'elle, etc., et si cette chaîne de causes et d'effets est infinie, il y aura un effet infini sans cause efficiente, à moins qu'il n'y ait une cause de laquelle tout dépende. Or, affirmer une chose de cette nature est une absurdité aussi grande que si l'on disait qu'un poids fini ou un petit a besoin d'une force qui le soutienne, mais qu'un poids infini ou le plus grand n'en a pas besoin. »

Non ideo præcise requiritur prima causa, quia primus supponitur effectus, sed quia singula hujus seriei entia supponuntur producta ; si enim omnia sint producta, quantacumque sit illorum series, semper verum erit totam collectionem esse productam, etiamsi, per impossible, supponeretur infinita : atqui collectio entium productorum etiam infinita supponit causam productricem necessariam et eternam : quod sic evoluit Bergier loco citato : *Tous les êtres étant produits, il n'en est aucun duquel on ne puisse demander quelle est sa cause. En remontant à l'infini, loin de résoudre la question, l'on donne lieu de la renouveler à l'infini. En descendant la chaîne, tous les êtres sont cause de ceux qui suivent ; mais en remontant, ce ne sont plus que les effets de ceux qui précédent : s'il n'y a point de première cause, ce sera une chaîne infinie d'effets sans cause.*

Præterea, quædam entia sibi quidem succedunt, ut

pater et filius ; sed alia multa, qualia sunt terra, aqua, aer, sol, planetæ, stellæ, etc., non ita ab aliis descendunt. Unde igitur repetenda erit causa vel ratio illorum existentiæ ? nulla tunc assignari posset.

Denique, licet mens nostra æternitatem considerans, stupore percellatur, omnes tamen aliquid æternum admittere coguntur ; hoc autem est ens necessarium, a seipso existens, alioquin tota series entium productorum sine causa producente rediret. Ergo, etc.

Quando *ens necessarium* nominatur, intelligimus quid sonent istæ voces, sicut has alias oppositas apprime distinguimus *absolutum* et *relativum*; *causam* et *effectum*; *æternum* et *contingens*. Ergo ideam ejus habemus, et hæc idea est positiva, sicut idea infiniti absoluti. Si *ens necessarium* percipiatur, est possibile, quia impossibilia percipi nequeunt : si *ens necessarium* sit possibile, eo ipso existit, alioquin esset simul possibile et impossibile : possibile, ut supponitur ; impossibile vero, quia ab alio existere non posset, quin cessaret esse *necessarium*. Aliunde mera possibilitas et necessitas sese mutuo excludunt. Ergo, etc.

Prob. secunda pars. Nomine Dei intelligitur ens summe perfectum, seu in omni genere perfectionis infinitum : sic exhibetur in Scriptura, Ps. cXLIV, 3 : *Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis.* Barthol., III, 23 : *Magnus est et non habet finem ; excelsus et immensus.* Atqui *ens necessarium* est in omni genere perfectius infinitum ; nam in omni genere perfectionis est infinitum si omnes habeat perfectiones entium tam existentium, tum possibilium, et si inde sequatur illius perfectiones esse infinitas : atqui hæc duo constant. 1º *Habet omnes perfectiones entium contingentium, sive existentium, sive possibilium : existentium quidem, quæ suam existentiam suasque perfectiones a solo ente necessario habere potuerint, et Nemo dat quod non habet ; possibilium etiam, nam entia possibilia ea sunt quæ ad existentiam determinari possunt ; sed ad existentiam determinari non possunt, nisi ab ente necessario : ergo ex-*

superiori axiomate, ens necessarium omnes eorum perfectiones habere debet. Alioquin essent simul possibilia et impossibilia: possibilia ut supponitur; et impossibilia, cum nulla existeret causa a qua suas perfectiones accipere possent. Ergo 1°, etc. 2° *Inde sequitur illius per actiones esse infinitas*; sunt enim infinitæ si majores concipi nequeant: atqui res ita se habet; nam si supponeretur ens necessarium majores habere posse perfectiones, eas acciperet vel a se, vel ab alio: at neutrum dici potest: non a se, quia, ut jam diximus, *Nemo dat quod non habet*; non ab alio, alioquin non jam esset ens necessarium. Præterea nihil est possibile nisi per operationem entis necessarii. Ergo 2°, etc.; aliunde, etc. Ergo ens necessarium est in omni genere perfectionis infinitum.

Quod sic probat Fénelon, *Existence de Dieu*, ch. 2, n° 24 (t. I, p. 171):

« Je reviens à l'être qui serait par lui-même, et je trouve qu'il serait dans la suprême perfection. Ce qui a l'être par soi est éternel et immuable, car il porte toujours également dans son propre fonds la cause et la nécessité de son existence. Il ne peut rien recevoir de dehors : ce qu'il recevrait de dehors ne pourrait jamais faire une même chose avec lui, ni par conséquent le perfectionner ; car ce qui serait d'une nature communiquée et variable ne peut jamais faire un même être avec ce qui est par soi et incapable de changement. La distance et la disproportion entre de telles parties serait infinie : donc elles ne pourraient jamais entre elles composer un vrai tout. On ne peut donc rien ajouter à sa vérité, à sa bonté et à sa perfection ; il est par lui-même tout ce qu'il peut être ; et il ne peut jamais être moins que ce qu'il est. Être ainsi, c'est exister au suprême degré de l'être, et par conséquent au suprême degré de vérité et de perfection. »

Dici tamen non potest ens necessarium omnes perfectiones entium possibilium formaliter continere; numerus enim actu infinitus repugnat: atqui perfectiones entium in infinitum sunt possibles: ergo repugnat eas actu formaliter existere. Ergo ens necessarium eas non

continet formaliter, sed eminenter, id est aliquod eminentiori et perfectissimo modo nobis incognito.

Dices: Triangulum intra tres angulos et tria latera essentialiter limitatur: ergo a pari ens necessarium intra quasdam perfectiones ex natura sua forte limitatur.

R. Nego conseq. et paritatem. Triangulum enim est quædam extensionis portio modo speciali disposita, unde sortitur nomen suum; habet proprietates a dictis limitibus dependentes. Porro dici non potest ens necessarium intra limites determinatos essentialiter coerceri; non est portio entis sicut triangulum est portio extensionis. Ergo, etc.

Hoc argumentum ex ente necessario petitum veteres philosophi ac theologi, sicut recentiores, adhibuerunt; v. g., S. Aug., *de Civit. Dei*, l. 8, c. 6; S. Joannes Damascenus, etc.

ARGUMENTUM SECUNDUM.

Ex idea Dei.

Descartes, aliqui post ipsum magni nominis philosophi, inter quos Malebranche, Leibnitz, Fénelon, etc., Dei existentiam ex ipsius idea probaverunt. Alii plures contendunt hanc probationem strictam non esse demonstrationem: Para-du-Phanjas dicit eam esse sophisticam (t. II, p. 489): P. Buffier et quidam recentes vim ejus demonstrativam non agnoscent. D. de Bonald eam probat, et hodie D. Maret pluresque alii eamdem admittunt.

Itaque hanc probationem, quam multo communius solidam esse arbitrantur auctores, concisis verbis exhibendum judicamus.

PROPOSITIO.

Ex idea Dei existentia ipsius demonstratur.

Prob. Ut ex idea Dei existentia ejus demonstretur, duo requiruntur et sufficiunt, nempe 1° ut veram habeamus ideam Dei, et 2° ut haec idea cum actuali Dei existentia colligetur: atqui haec duo certa sunt.

1° *Habemus ideam Dei*, id est, entis summe perfecti:

vel enim habemus ideam entis summe perfecti, vel, prolatu ipsius nomine, non plus intelligimus quam si proferretur nomen extraneum nobis ignotum et omni sensu vacuum : atqui hoc posterius falsum est. Perfecte enim novimus quid nomine Dei intelligendum sit; illum a quolibet alio secernimus, sicut ait Fénelon, t. I, p. 477 : « Non-seulement j'ai l'idée de l'infini, mais encore j'ai celle d'une perfection infinie. Parfait et bon, c'est la même chose. Être infiniment bon et parfait, c'est être infiniment. Il est certain que je connais un être infini et infiniment parfait. Je distingue nettement de lui tout être d'une perfection bornée, et je ne me laisserais non plus éblouir à une perfection indéfinie, qu'à un corps indéfini. Il est donc vrai, et je ne me trompe point en le disant, que je porte toujours au dedans de moi, quoique je sois fini, une idée qui me représente une chose infinie. »

Non negamus hanc ideam nobis a societate, vel generalius ab institutione nostra excitari, ita ut homo sibi derelictus, absque ulla relatione cum aliis hominibus, eam forte non haberet. Hic enim non expendimus quænam sit idearum nostrarum origo. Sed dicimus ideam entis necessarii in mentibus nostris realiter existere. Ergo 1°, etc.

2° *Hæc idea cum actuali Dei existentia essentialiter colligatur.* Nam 1° cum actuali existentia Dei colligatur si ab ipso solo oriatur : atqui a Deo solo oritur; vel enim a Deo oritur, vel ab ente finito : atqui posterius dici non potest. Quomodo enim ens finitum imaginem entis infiniti creare posset? nonne hoc repugnat? 2° In idea entis summe perfecti et necessarii existentia actualis continetur; vel enim ens summe perfectum concipitur ut possibile, vel ut actualiter existens : at concipi non potest ut possibile; nam tunc aliud supponeret ens a quo existentiam accipere posset, quod ipsimet præfatae idæe contradicit. Ergo 2°, etc.

Qui hanc demonstrationem fusius expositam videre cupierit, alet opera Descartes; præsertim meditationem tertiam, vel opus gallicum cui titulus: *Pensées de Des-*

cartes; Fénelon, *Existence de Dieu*, 2e partie, chap. 2 ; D. Maret, *Théodicée*, etc.

Plures hanc habent probationem ut *genericam*, et dicunt tot probationes institui posse quot perfectiones in idea entis necessarii includuntur. Sic, post S. Augustinum, probationem deducunt ex ideis absolutis *bonitatis*, *justitiae*, *veritatis*. Tales enim idæe mentibus nostris afulgent, sicut sol oculis; aternæ sunt, necessariæ, a nobis independentes, ex eis perfectiones entium finitorum aestimantur: ergo ab ente necessario eas in plenitudine perfecta possidente nobis communicantur. Ergo existit ens necessarium, infinitum, summe perfectum, quod sui ipsius est ratio.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Idea infiniti recipi non potest in subjecto finito; ergo nullam habemus ideam infiniti.

R. Nego ant. Nam de infinito cogitamus et loquimur, ergo illud percipimus : ignoramus quidem modum quo ipsius idea in mente nostra excipiatur; sed inde concludi non potest illam non existere. Nescimus enim qua ratione objecta corporea in mente exhibeantur : certe non secundum propriam formam; si autem secundum aliam minorem, quomodo accurate et distincte representantur? Hæc profunda sunt mysteria intelligentiam humanam superantia, quorum existentiam tamen negare non licet. Ergo a pari, etc.

Inst. Repugnat ideam infiniti esse majorem vel minorum : atqui idea Dei, prout est in nobis, est major vel minor, secundum individua, studia, etc. Ergo, etc.

R. Dist. maj. Repugnat ideam infiniti esse majorem vel minorem, eo sensu quod repræsentet objectum majus vel minus, *conc.*; eo sensu quod idem exhibeat objectum clarissimum vel minus clare, *nego maj.* Eodem sensu *distincta minore*, *nego conseq.* Evidem repugnat infinitum nobis repræsentari majus vel minus, quia nullam admittit divisionem aut progressionem; at minime repugnat nos clarissimum aut minus clare illud percipere: qui minus clare

illud percipiunt, veram tamen illius ideam habent, siquidem illud a quolibet alio ente secernunt. Sic ignari veram habent ideam circuli, trianguli, corporis, etc., quamvis minus perfecte hæc cognoscant objecta quam mathematici et physici. Ergo, etc.

Cæteræ difficultates, quæ contra hanc partem probationis nostre objici solent, probant duntaxat nos omnes perfectiones entis infiniti non cognoscere, vel modum quo ens illud in nobis repræsentetur ignorare: atqui hæc aliaque similia non impugnant quod affirmamus, scilicet dari ideam entis infinite perfecti: iis ergo respondere supervacaneum esset.

Obj. 2º. Idea infiniti a societate nobis communicatur. Ergo a Deo non venit nec probat illum existere.

R. Nego conseq. Non magis enim societas hanc ideam sibi efformare potuisset quam privati homines, quam ego ipse: ergo, etiamsi concederetur illam a Deo nobis non fuisse immediate concessam, ut multi volunt, difficultas hic opposita nullam vim haberet.

Obj. 3º. Ex eo quod montem aureum percipiamus, non sequitur illum existere: ergo, a pari, licet quamdam habeamus ideam infiniti, concludi non potest illud esse.

R. Nego conseq. et paritatem. Ratio disparitis est quod existentia actualis in idea montis aurei non contineatur; contra vero in idea entis summe perfecti necessario includitur, quia et ipsa est perfectio, ut ostendimus. Ergo, etc.

Insuper, mera possilitas entis contingentis non repugnat, quia Deus existentiam ejus nutu suo ponere potest; possilitas vero Dei est quid absolute repugnans, si non existat: nulla enim dari posset ejus existentiæ ratio. Ergo.

ARGUMENTUM TERTIUM.

Ex propria existentia nostra.

Quacumque facta hypothesi, de existentia nostra dubitare non possumus. Unde sic unusquisque procedere potest: Existo: atqui non existo necessitate naturæ meæ; nam tunc essem æternus, independens, et summe per-

fectus; sum, e contra, limitatus, imperfectus, dependens, infirmus et miser. Non formatus sum ab iis qui dicuntur parentes mei; ignorant enim quid sim, quomodo fuerim constitutus, facultatibus exornatus, progressibus amplificatus, etc. Aliunde parentes mei non magis seipso constituere potuissent quam ego meipsum: ergo semper requiritur causa independens et perfecta cujus voluntate et efficacia existentiam possideam. Ergo, etc.

Circa vim et extensionem hujus argumenti et sequentium, videantur quæ notavimus ad calcem probationis ex ordine mundi deductæ.

ARGUMENTUM QUARTUM.

Ex creatione materiæ.

Constat ex dictis in Logica, et ex confessâ atheorum sicut et theistarum, existere corpora seu materiam extensem. Dicunt athei illam esse æternam et necessariam; contendunt vero theistæ eam fuisse creatam et Creatoris existentiam arguere. Sit ergo cum eis sequens.

PROPOSITIO.

Ex creatione materiæ demonstratur Deum existere.

Prob. Existit Deus, si admittendus sit materiæ creator: id confitentur athei; atqui necessario admittendus est materiæ creator. Vel enim admittendus est materiæ creator, vel materia necessitate naturæ suæ existit; ita adhuc fatentur athei. Atqui dici non potest materiam necessitate naturæ suæ existere; nam tunc esset ens necessarium, independens et summe perfectum: supponi non posset non existere, aut alio modo existere: atqui materia supponi potest non existere aut alio modo existere; quotidie novas formas novosque modos ab externa causa accipit, ut neminem latet; perfectior supponi potest, et sœpe variis operationibus perficitur; sic perfectior est domus quam acervus lapidum et lignorum quibus conflatitur, perfectior tabella quam diversæ materiarum portiunculæ quibus conficitur, perfectior statua quam moles

marmoris, etc. Ergo absurdum est dicere materiam esse ens necessarium, independens et summe perfectum. Ergo, etc.

Hinc, admisso Deo, materiae existentia, ipsius formæ et mutationes facile explicantur, licet modus divinæ operationis nos prorsus lateat; dum in hypothesi contraria, manifestæ prodeunt absurditates quas adversarii vitare nequeunt. Summa igitur cum lœtitia legere debemus sequentia verba in capite Geneseos scripta. *In principio creavit Deus cœlum et terram, etc.*

Solvuntur objections.

Obj. 1º. Creatio est impossibilis: ergo creator materiae non est admittendus.

R. Nego ant. Facile enim concipitur substantia contingens quæ, ex natura sua, tam existere quam non existere potest; ergo non repugnat illam existere: at existere non potest quin adsit creatio; cum enim ad existendum sit indifferens, e non-existentia ad existentiam transire non potest, nisi per creatricem potestatem. Ergo, etc.

Præterea, ideo creatio diceretur impossibilis, quia illius possibilitatem non intelligimus: atqui dici non potest creationem esse impossibilem, quia ipsius possibilitatem non intelligimus: numquid cognoscimus qua ratione manus et pedes ad nutum voluntatis moveantur? quomodo alimenta in stomachum demissa coquantur, dividantur in chylum, bilem, pituitam cæterosque humores, in sanguinem, carnem, nervos, ossa, etc., convertantur? Attamen non dicimus ea esse impossibia, sed ea libenter admittimus ut facta. Similiter non quærimus qua ratione materia creari possit, sed utrum creata fuerit: porro demonstravimus illam fuisse creatam, quia non est ens necessarium. Ergo, etc. Unde auctor sacer, modum et rationem prætermittens, solum factum creationis simpliciter enuntiat: *Dixit Deus: Fiat lux, et facta est lux.... Fiat firmamentum*, etc. Gen. 1, 3. Athi igitur demonstrare deberent non obscuritatem creationis respectu intelligentiae nostræ, sed modum quo, recluso Deo,

materiæ existentia rationabiliter explicari possit, quod certe nunquam facient.

Inst. 1º. Quod nullo modo existit, fieri non potest existens. Ergo creatio est impossibilis.

R. Nego ant. Multæ enim percipiuntur res mere possibles: atqui non repugnat res possibles fieri existentes. Ad hoc enim requiritur causa quæ illas ad existentiam determinet? porro hujusmodi causa assignari potest, nempe suprema potestas entis necessarii et infiniti. Repugnaret enim potestatem infinitam producere non posse quidquid possibile est. Ergo, etc.

Aliunde res eadem perciperentur simul possibles et impossibles; possibles quidem, utpote nullam repugnantiam involentes, et simul impossibles, si ad existentiam nullo modo transire possent. Ergo, etc.

Inst. 2º. *Ex nihilo nihil fit;* tale est palmarum Aristotelis et discipulorum ejus principium: ergo quod nullo modo existit fieri non potest existens.

R. Dist. axioma. *Ex nihilo nihil fit*, tanquam ex causa materiali vel efficiente, *conc.*; eo sensu quod substantia non existens fieri non possit existens, *nego*. Etenim certum est nihilum fieri non posse causam materialem vel efficientem alicujus rei; id patet. Non minus certum est causam finitam, quales sunt homines, nihil operari posse nisi habeat materiam circa quam operationes exerceat. At inde concludi non potest substantiam non existentem transire non posse ad existentiam; ad hoc enim sufficit actio potentissimæ causæ quæ id omne quod possibile est facere possit. Ergo, etc.

Obj. 2º. Causa continere debet quidquid est in effectu: atqui repugnat materiam in ente necessario fuisse contentam. Ergo, etc.

R. 1º. Semper eadem recurrit difficultas, scilicet modum creationis nos latere et intelligentiam nostram superare; idem ergo solutionis principium sufficit.

R. 2º. *Dist. maj.* Causa continere debet quidquid est in effectu, aliquo modo, *conc.*; secundum propriam formam, vel modo nobis cognito, *nego maj.* Fatemur quidem cau-

sam debere aliquo modo continere quidquid est in effectu, ut supra notavimus, pag. 214; sed negamus illam necessario continere effectum juxta propriam formam: alioquin architectus totam distributionem domus quam ædificat in se realiter complecteretur; negamus pariter eam continere debere effectum modo nobis cognito, quia inde concludendum foret intelligentiam nostram esse mensuram totius operationis possibilis, quod est cumulus absurditatis. Ergo, etc. Hinc Bergier, t. II, p. 278: «Créer la matière, ce n'est point la prendre où elle n'était pas, c'est lui donner l'être qu'elle n'avait pas. Quand nous produisons une pensée ou un mouvement, nous ne les prenons point, nous les mettons où ils n'étaient pas. L'essence du pouvoir actif est de faire exister ce qui n'existe pas.»

Obj. 3º. Si mundus fuisset creatus, Deus per totam æternitatem mansisset otiosus: atqui id repugnat. Ergo, etc.

R. Nego maj. Nam 1º tempus nihil aliud est quam mensura durationis; ante creationem nulla erat duratio, proindeque nullum tempus. Haec formula *ante creationem*, aliquo sensu est impropria respectu Dei; nam in ente necessario et aeterno nulla sunt momenta: ergo respectu illius non est *ante*, nec *post*, nec *præteritum*, nec *futurum*, sed tantum *præsens*. 2º Affirmari non potest Deum per totam æternitatem mansisse otiosum, tum quia otiositas aliquid vitii exprimere videtur, tum quia nescimus quid sit, apud ens necessarium, agere, quiescere, in otio esse, etc. Certum est quidem Deum per totam æternitatem, actu scilicet perpetuo et necessario, extra se non egisse; sed continuo interius agit seipsum contemplando et perfecte diligendo. Ergo dici non potest illum fuisse otiosum.

Quædam aliae proponi solent difficultates quæ potius sunt cavillationes; v. g., quæritur ubi fuerit Deus ante creationem, quid fecerit, quo motivo ad creandum determinatus fuerit, cum per æternitatem sibi sufficerit; unde ideam mundi sumpserit, an intra se, an extra se typum ejus invenerit, etc. Nemo autem non videt quan-

tum plura ex his insulsa sint et sapienti philosopho indigna; de quibusdam, data occasione, disseretur.

COROLLARIUM.

Procul rejicienda est igitur doctrina Academicorum, Peripateticorum, aliorumque veterum philosophorum qui docebant materiam esse æternam. Plerique tamen supremam agnoscabant intelligentiam quæ informem componens materiam, aspectabilem hunc mundum efficeret; quamvis ergo materiæ æternitatem admiserint, inter atheos non computandi sunt.

ARGUMENTUM QUINTUM.

Ex necessitate primi motoris.

Certum est existere motum infinitis formis varium, in aqua, in aere, in corporibus cœli et terræ, et in tota machina mundi: dicunt athei illum ab ipsa materiæ natura derivari, contendunt vero theistæ illum a materia oriri non posse, sed primarium motorem a materia distinctum evidenter supponere.

PROPOSITIO.

Ex necessitate primi motoris demonstratur Deum existere.

Prob. Existit Deus si admittendus sit primarius materiæ motor: atqui primarius materiæ motor est admittendus. Vel enim primarius materiæ motor admittendus est, vel dicendum est motum ex proprietatibus materiæ necessario fluere ipsique essentialē esse: atqui multipli ratione demonstratur motum ex proprietatibus materiæ necessario non fluere. Etenim:

1º Proprietates materiæ, nobis cognitæ, sunt extensio, divisibilitas, *configurabilitas* et mobilitas: atqui patet has proprietates esse passivas et motum ex iis derivari non posse. Ergo adversarii aliam exhibere debent materiæ proprietatem ex quo motus necessario sequatur.

2º Si motus cum proprietatibus materiæ necessario esset colligatus, materia concipi non posset sine motu: atqui materia concipi potest sine motu; non possumus qui-

dem mundum præsentem ut tales nobis exhibere sine motu, sed percipimus mundum aliter dispositum atque motu destitutum non repugnare. Facile nobis repræsentamus corpora ut quiescentia, et plura quiescere judicantur. Ergo, etc.

3º Si motus ex natura materiæ necessario fluenter, ipsius directio et celeritas pariter necessariæ forent, secus requireretur causa quæ tales directionem præ alia, tales celeritatis gradum præ alio determinaret; ac proinde corpora in suo motu respectivo nullam mutationem subire possent. At quotidie videmus motum novas subeunt mutationes; eadem corpora modo velocius, modo lentius, modo ad orientem, modo ad occidentem, modo ad dextram, modo ad sinistram moventur: ergo gradum et directionem motus non a se ipsis habent, sed a causa externa accipiunt. Ergo et ipsum motum.

4º Corpora quiescentia non moventur, nisi vi externa impellantur, et eo major requiritur vis quo major est eorum moles, vel major desideratur motus celeritas: unde omnes physici fatentur materiam ex natura sua esse inertem. Ergo corpora gradum et directionem motus proindeque motum ipsum a causa sibi extrinseca accipiunt. Ergo, etc.

Libenter fatemur multa, circa motus originem, naturam et communicationem, mentis nostræ aciem fugere, et argumenta soluta difficultima inde petita nobis proponi posse. Verum numquid ideo motus existentia negari debet, vel affirmandum est illum sine causa existere? Neutrū concedere possunt athei. Nisi ergo motus existentiam rationabiliter explicent, nihil contra nos probant, difficultates congerendo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º Fieri potest corpora per successionem infinitam alia ab aliis moveri. Ergo primarius non requiritur motor.

R. Nego ant. Probavimus enim seriem infinitam en-

tium contingentium sibi succendentium esse impossibilem; at successio infinita corporum, quæ alia ab aliis motum acciperent, non minus repugnat; esset enim pariter collectio effectuum sine causa. Ergo, etc.

Præterea, corpora in ea hypothesi moverentur necessario; ergo invariabiliter, tum in directione, tum in celeritate, quod evidenter contrarium est experientiæ. Ergo, etc.

Obj. 2º Corpora quæ videntur quiescere, motu insensibili revera moventur. Ergo motus ipsis est essentialis.

R. 1º. Nego ant. Nemini enim persuadere poterunt athei lapides in terra jacentes, vel parietem domus constituentes, motu perpetuo agitari: rapiuntur quidem cum terra, tum motu diurno, tum motu annuali; sed motus ille ipsis non est proprius, nec de illo loquuntur athei. Ergo, etc.

R. 2º. Nego conseq. Etiamsi enim concederetur omnia corpora motu insensibili continuo agitari, non sequeretur motum ipsis essentiali esse; 1º quia nihilominus concipi possent sine motu aut aliter mota; 2º quia multa corpora revera mutantur quoad motum et motus directionem ac celeritatem. Id tantum ergo inferretur, scilicet, causam infinitam ea sic constituisse. Ergo, etc.

Obj. 3º Omnia corpora versus centrum gravitatis necessario feruntur. Ergo essentialiter moventur.

R. Nego conseq. Nam 1º quamvis omnia corpora ad centrum gravitatis ferantur, non tamen continuo moventur, ut experientia constat; 2º etiamsi versus centrum gravitatis continuo moverentur, non idcirco motus ipsis foret essentialis; non enim a corporum natura pendet centrum gravitatis, sed a libera Dei voluntate. Aliunde, si materia, ut talis, aliam materiam ad se essentialiter traheret, omnia corpora se invicem traherent, et eo ipso nullum esset centrum gravitatis: ergo lex gravitatis repetenda est a voluntate primi motoris qui libere eam instituit. Ergo probat Deum existere.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE ARGUMENTIS PHYSICIS.

Argumenta physica ex inspectione orbis et ex mirabili ordine in eo relicente deducuntur. Mirabilem hunc ordinem negare non possunt athei, sed illum casui fortuito tribuant vel æternum esse dicunt. Primum locum inter eos tenent Epicurei, quorum sistema breviter refellemus, deinde argumenta physica Dei existentiam astruentia exponemus.

§ I. — De systemate Epicuri.

Epicurus, in Græcia anno 342 ante Christum natus, per celebris exstitit philosophus et plus quam trecenta scripsit volumina, referente Diogene Laertio. Non præcise negabat esse deos; sed contendebat illos huic mundo esse extraneos, in otio jacere, et res humanas indifferenteribus oculis cernere.

Doctrinam atomorum, quam Leusippes et Democritus excogitaverant, ordinare et propagare studuit. Sic originem mundi explicabat: Duo, inquit, omnium rerum sunt principia, scilicet, 1º ab æterno existit inane, id est, spatium purum, circumquaque expansum, immensum et infinitum; 2º in magno inani æterna existit materia, non quidem in unum corpus compacta, sed in primas sui ipsius particulas minutatim secta. Partes illas vocat atomos, quia juxta ipsum dividi nequeunt.

Atomorum autem hæ sunt proprietates: 1º varias habent formas; aliæ sunt oblongæ, aliæ sphæricæ, aliæ triangulares et aliæ instar hamorum inflexæ; 2º sunt necessariæ et æternæ; 3º sunt indivisibilis, licet extensæ, ob perfectam duritatem qua pollut; 4º a summo deorsum per vacuum necessario moventur juxta lineas rectas et perpendicularares.

His positis, sic mundus cœpit existere: a summo deorsum ab æterno ferebantur atomi; forte autem contigit ut, a linea recta declinantes, in se invicem impegerint, et sibi ob varias formas adhærentes, varia efformaverint

corpora ex quibus totus coalescit orbis. Absurdum illud sistema elegantibus versibus exornavit Lucretius, poeta latinus, centum circiter annis ante Christum vivens, audacia adversus divinitatem notissimus.

PROPOSITIO.

Absurdum est sistema Epicuri.

Prob. Rejiciendum est sistema cuius principia sunt arbitraria, absurdæ et contradictionibus plena, et cuius insuper consecutiones sunt falsæ: atqui tale est *sistema Epicuri*.

1º *Principia ejus sunt arbitraria.* Epicurus enim nullam affer rationem cur atomi existant, cur sint necessariæ, cur essentialiter moveantur, cur diversas habeant formas, etc.; gratis igitur hæc omnia supponit.

2º *Principia Epicuri sunt absurdæ.* Atomi enim concepi possunt non existentes vel alio modo existentes, immobiles vel aliam directionem sequentes; quod autem alio modo concipi potest, jam non est necessarium, sed externam supponit causam, qua determinatum fuerit ad hunc vel illum existendi modum. Ergo, etc.

3º *Contradictionibus sunt plena.* Dicit enim Epicurus, 1º atomos juxta lineam rectam essentialiter moveri, et tamen quodam casu ab illa rectitudine declinasse; 2º supponit vacuum immensum et simul admittit atomos numero infinitis quæ proinde totum inane implere debuissent; 3º in vacuo infinito summum et deorsum distinguit; 4º suas atomos extensas esse contendit, et tamen indivisibilis: porro hæc omnia evidenter sibi contradicunt. Ergo, etc.

4º *Falsæ sunt consecutiones* quas Epicurus ex principiis suis deducit. Ex principiis enim suis deducit originem mentium nostrarum, formationem omnium corporum, structuram mundi et illius conservationem; et illæ consecutiones ex principiis Epicuri recte deduci non possunt.

4º *Origo mentium nostrarum ex fortuito atomorum concursu deduci non potest:* quis enim sibi persuadere poterit quemdam partium extensarum motum, aliquam